

... (faint, illegible text)

... (faint, illegible text)

... (faint, illegible text)

... (faint, illegible text)

... (faint, illegible text)

Z BADAŃ NAD NEOLITEM I WCZESNĄ EPOKĄ BRĄZU W MAŁOPOLSCE.
Red. Jan Machnik, „Prace Komisji Archeologicznej”, nr 12, PAN — Oddział w Krakowie, Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1973, 158 s., ilustr.

Dziesięć lat po 4-tym tomie „Prac Komisji Archeologicznej” Oddziału PAN w Krakowie pt. *Studia i materiały do badań nad neolitem Małopolski*, wydanym pod redakcją prof. dr. Stefana Noska, ukazał się następny, 12 tom „Prac” poświęcony zagadnieniom młodszej epoki kamienia i początków epoki brązu. Pięciu spośród siedmiu współautorów 12 tomu uczestniczyło w zespole autorskim poprzedniego wydawnictwa.

Tom dedykowany jest pamięci prof. S. Noska, przedwcześnie zmarłego w 1966 r.¹, i stanowi zarazem częściową realizację Jego zaleceń w zakresie kontynuowania wykopalisk i równoczesnego szybkiego publikowania wyników badań dużych stanowisk neolitycznych (J. Machnik, *Przedmowa*, s. 7; A. Kulczycka-Leciejewiczowa, *Wczesnoneolityczne osadnictwo w dorzeczu Raby*, s. 23)².

Sygnalizowany tom zawiera pięć monograficznych opracowań wybranych ważnych zespołów, stanowisk czy kultur, poprzedzonych rozważaniami J. Kowalczyka, *Źródłoznawcza problematyka archeologii* (s. 9—18). Autor od dawna zajmujący się zagadnieniami metodologicznymi w archeologii formułuje tym razem propozycje programu badań i studiów w zakresie problematyki źródłoznawczej. Dokonuje próby zastosowania w archeologii dorobku metodologicznego historii. Opiera się przy tym na podsumowaniach J. Topolskiego w jego *Metodologii historii*. Za Topolskim apeluje o pełniejszy udział historyków i archeo-

¹ Machnik, *Prace Komisji Archeologicznej*, nr 12, PAN — Oddział w Krakowie, Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1973, s. 158.

² *Prace Komisji Archeologicznej*, nr 12, PAN — Oddział w Krakowie, Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1973, s. 23.

³ J. Machnik, *Prace Komisji Archeologicznej*, nr 12, PAN — Oddział w Krakowie, Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1973, s. 7.

⁴ A. Kulczycka-Leciejewiczowa, *Wczesnoneolityczne osadnictwo w dorzeczu Raby*, s. 23.

logów w pracach metodologicznych³. Niestety wydaje się, że za mało wykorzystuje tu J. Kowalczyk dorobek metodologiczny samej archeologii⁴.

Anna Kulczycka-Leciejewiczowa w artykule *Wczesnoneolityczne osadnictwo...* (s. 19—64) referuje wyniki badań S. Noska i późniejszych badaczy w Targowisku, pow. Bochnia, oraz w jego najbliższej okolicy (Leżkowice, Chełm), a także rekonstruuje dzieje tego mikroregionu w początkach młodszej epoki kamienia (faza środkowa i młodsza kultury ceramiki wstęgowej rytej, faza starsza i środkowa kultury lendzielskiej). Autorka prostuje tu przypuszczenie o ciałopalnych grobach kultury ceramiki wstęgowej rytej w Targowisku⁵.

Jadwiga Kamińska prezentuje grupę malicką tzw. kultury nadcisańskiej w Małopolsce (s. 65—106). Po szczegółowych badaniach i opracowaniach, zwłaszcza Z. Podkowińskiej (1953), J. K. Kozłowskiego (1966, 1967, 1970) i autorki (1967, 1970), wydają się być w znacznej mierze rozwiązane niektóre zagadnienia kultury lendzielskiej, a mianowicie genezy poszczególnych jej grup i ich periodyzacji. Wiązane z grupą malicką znaleziska nie odbiegają swym charakterem od współczesnych im zespołów wczesnolendzielskich w Polsce. Jedyne wyraźne różnice wykazuje ceramika, która ukształtowała się na podłożu kultury ceramiki wstęgowej rytej⁶ pod wpływem oddziaływań kulturowych ośrodka nadcisańskiego⁷. J. Kamińska podkreśla też rolę wpływu kultury ceramiki wstęgowej kłutej i grup kulturowych kompleksu lendzielskiego. Autorka zestawia katalog stanowisk grupy malickiej (s. 68—74, ryc. 1 — mapka) i wyodrębnia trzy grupy ceramiki: z ornamentem kłutym, malowanym czerwoną i białą farbą oraz z (typowym dla grupy malickiej) ornamentem nawiązującym do naczyń kultury nadcisańskiej. Podkreślony brak na stanowisku w Werbkowicach, pow. Hrubieszów, w materiałach z 1956 i 1957 r., ceramiki z ornamentem kłutym był rzeczywiście, jak sądzi autorka, kwestią przypadku. W czasie badań 1958 r. znaleziono tu bowiem fragment ornamentowanego pucharka gruszkowatego⁸.

Na podstawie analizy materiałów poszczególnych znalezisk autorka dzieli stanowiska grupy malickiej na grupy terytorialne: najstarszą przemysko-sandomierską, nieco młodszą podkrakowską i najbardziej różniącą się od poprzednich i zapewne najmłodszą rzeszowską. Równocześnie przedstawia pozycję chronologiczną całej grupy malickiej w stosunku do innych grup i kultur neolitycznych, datując ją na okres wczesnych faz rozwoju kultur lendzielskiej i nadcisańskiej (polgarskiej). Dyskusyjnie wygląda natomiast ujęcie relacji grupy malickiej do znalezisk wołyńsko-lubelskiej ceramiki biało malowanej. Możliwe, że osadnictwo kultury wołyńsko-lubelskiej ceramiki malowanej wstrzymało ekspansję osadniczą

³ Wystarczy przypomnieć kontrowersyjną wypowiedź prof. W. Szafera — por. A. Żaki, *Kraków dyskutuje nad metodą i techniką badań terenowych*, „Z otchłani wieków”, R. 21: 1952, s. 139.

⁴ Por. m. in. zawierającą wielką ilość przemysłów świetną książkę S. J. de Laet, *Archeologia i jej problemy*. Tłum. K. i S. Jażdżewscy, Warszawa 1960, ss. 168, czy czekającą jeszcze dyskusji D. L. Clarke, *Analytical Archaeology*, (wyd. II) London 1971, ss. 684.

⁵ S. Nosek, *Zarys archeologii Małopolski*, Kraków 1956, s. 18.

⁶ Por. J. Gurba (rec.): P. Komorowski, *Osada bagienna...*, „Rocznik Lubelski”, t. 3: 1960, s. 294.

⁷ J. K. Kozłowski, *Archeologia prahistoryczna*, cz. II. *Młodsza epoka kamienia*, Kraków 1973, s. 135.

⁸ J. Głosik, W. Śladkowski, *Werbkowiec, pow. Hrubieszów*, „Z otchłani wieków”, R. 25: 1959, s. 210; J. Gurba, *Najnowsze badania nad neolitem Lubelszczyzny*, „Rocznik Lubelski”, t. 13: 1970, s. 178.

grupy malickiej (kultury „lendzielskiej”) na Wyżynę Lubelską i Wołyń⁹. Nieliczne, występujące na wschód od Wyżyny Sandomierskiej stanowiska grupy malickiej dały podstawę do wyróżnienia grupy Hoszcza-Werbkowice¹⁰.

Barbara Burchard przedstawia pracę *Ze studiów nad chronologią kultury pucharów lejkowatych w zachodniej części Małopolski* (s. 107—119). Publikuje tu materiały (wybór, ryc. 1—4) czterech, datowanych za pomocą C_{14} jam z osady kultury pucharów lejkowatych na st. I w Niedźwiedziu, pow. Miechów (jama 53 — Bln 927: 2765 ± 100 , j. 62 a — M 2323: 2690 ± 190 , j. 68 — M 2322: 2650 ± 190 , j. 71 — M 2321: 2520 ± 190 B.C.). Autorka zwraca uwagę na występujące na stanowiskach w Niedźwiedziu i Radziejowie elementy protobadańskie, jakie w części mogą zastąpić brak wyznaczników chronologicznych. Sprawa datowania i typologicznej charakterystyki ceramiki kultury pucharów lejkowatych jest nadzwyczaj ważna, zwłaszcza w kontekście sformułowanej przez J. Kowalczyka hipotezy o powstaniu tej kultury na skutek wczesnych oddziaływań z południa i południowego wschodu¹¹.

Zygmunt Krzak w artykule *Zagadnienie kultury złockiej* (s. 121—139) omawia problemy datowania tej kultury (ryc. 5), tryb życia jej ludności, inwentarz zabytkowy i zwyczaje pogrzebowe. Zajmuje się skomplikowaną kwestią przynależności etnicznej ludności kultury złockiej i jej związkami z sąsiednimi ludami¹². Autor nie odnotowuje tu jedynego w radzieckiej literaturze omówienia kultury złockiej¹³.

W ostatnim artykule A. i J. Machnikowie zajmują się *Wczesnobrązowym zespołem osadniczym na „Babiej Górze” w Iwanowicach, pow. Miechów, w świetle dotychczasowych badań wykopaliskowych* (s. 141—158). Zespół składający się z osady i cmentarzyska należy do starszej (Chłopice-Vesele) i młodszej (iwanowickiej) fazy kultury mierzanowickiej. Analogie i importy z obszarów zakarpaccich są wyraźnym dowodem bliskich związków ze Słowacją i Węgrami w początkach epoki brązu oraz uściślają chronologię zespołu. Uzyskane oznaczenia C_{14} pokrywają się z dotychczasowymi ustaleniami chronologicznymi (jamy z ceramiką fazy I posiadają daty: 1880 ± 30 , 1850 ± 170 , 1780 ± 35 , 1750 ± 170 ; z materiałem fazy II: 1790 ± 100 , 1770 ± 180 , 1750 ± 160 , 1695 ± 35 B.C.).

Omawiany tom jest, jak stwierdza autor *Przedmowy* J. Machnik, częściowym odbiciem wyników wielkich kompleksowych badań terenowych prowadzonych na obszarze Małopolski. „Dostarcza on kolejnego zasobu niezwykle cennych materiałów, informacji, a także przemyśleń rozszerzających znacznie zakres wiedzy prahistorycznej” dotyczącej się nie tylko Polski, ale całej Europy środkowej.

⁹ Por. komunikat J. Gurby, *La culture de la céramique peinte sur la plaine de Lublin et sur Volhynie*, wygłoszony w III Sekcji VIII Międzynarodowego Kongresu Nauk Pra- i Protohistorycznych w Belgradzie dn. 11 IX 1971 r.

¹⁰ J. N. Zacharuk, *Pamiętki typu Hošca-Werbkowice*, [w:] *Archeologija Ukrainškoj RSR*, t. I. Kyiv 1971, s. 216.

¹¹ J. Kowalczyk, *Początki neolitu na ziemiach polskich*, WA, t. 34: 1969, s. 42 nn. Weryfikację tej hipotezy musimy odłożyć do chwili wyróżnienia dokładnych faz chronologicznych kultury pucharów lejkowatych na całym obszarze jej występowania (tenże, *Dwa zespoły neolityczne datowane radiowęglem*, WA, t. 33: 1968, s. 371).

¹² Zapewne na skutek błędu korektorskiego odsyłać w sprawie koegzystencji plemion o odmiennym trybie życia kieruje czytelnika do w. 4 I rozdz. Księgi Jozuego.

¹³ P. M. Kożin, *O nekotorych problemach izučeniija mogilnikov Złoty*, [w:] *Archeologija Starogo i Novogo Sveta*, Moskwa 1966, s. 73—75.

Kończąc uwagi na temat omawianego wydawnictwa należy życzyć przodującemu w badaniach nad polskim neolitem prężnemu ośrodkowi krakowskiemu, by następne tomy poświęcone młodszej epoce kamienia ukazywały się częściej w zwiększonej objętości.

Jan Gurba

J. Gurba, *KWARTALNIK KULTURALNY W STANOWISZCACH OLSZANIE*, Archiwum
 do studiów historycznych, t. 11, Poznań 1971, 204 ss. w tym, 100 ss. z rysunkami
 i 104 tablicami.

W okresie kultury Corded Ware w Wielkopolsce i południowej części Śląska rozwinęła się kultura ceramiczna. Kultury te wyodrębniła się od siebie szeregiem specyficznych cech sprzętu użytkowego oraz kultury sztuki, do czego kultury te są podobne. Badania nad kulturą ceramiczną w tym okresie należą do najciekawszych i najbardziej aktualnych. W tym celu w latach 1968-1970 przeprowadzono badania archeologiczne nad kulturą ceramiczną w Wielkopolsce i południowej części Śląska. Wyniki badań przedstawiono w niniejszym artykule. W artykule omówiono przede wszystkim problematykę kultury ceramicznej i jej związków z kulturą Corded Ware. W artykule omówiono także problematykę kultury ceramicznej i jej związków z kulturą Corded Ware. W artykule omówiono także problematykę kultury ceramicznej i jej związków z kulturą Corded Ware.

Przedmiotem pracy jest tu kultura i jej wytworzone przez siebie narzędzia i jej wytworzone przez siebie narzędzia. W artykule omówiono przede wszystkim problematykę kultury ceramicznej i jej związków z kulturą Corded Ware. W artykule omówiono także problematykę kultury ceramicznej i jej związków z kulturą Corded Ware. W artykule omówiono także problematykę kultury ceramicznej i jej związków z kulturą Corded Ware.

Kultura w Wielkopolsce i południowej części Śląska wyodrębniła się od siebie szeregiem specyficznych cech sprzętu użytkowego oraz kultury sztuki, do czego kultury te są podobne. Badania nad kulturą ceramiczną w tym okresie należą do najciekawszych i najbardziej aktualnych. W tym celu w latach 1968-1970 przeprowadzono badania archeologiczne nad kulturą ceramiczną w Wielkopolsce i południowej części Śląska. Wyniki badań przedstawiono w niniejszym artykule. W artykule omówiono przede wszystkim problematykę kultury ceramicznej i jej związków z kulturą Corded Ware. W artykule omówiono także problematykę kultury ceramicznej i jej związków z kulturą Corded Ware.

Przedmiotem pracy jest tu kultura i jej wytworzone przez siebie narzędzia i jej wytworzone przez siebie narzędzia. W artykule omówiono przede wszystkim problematykę kultury ceramicznej i jej związków z kulturą Corded Ware. W artykule omówiono także problematykę kultury ceramicznej i jej związków z kulturą Corded Ware. W artykule omówiono także problematykę kultury ceramicznej i jej związków z kulturą Corded Ware.

W artykule omówiono przede wszystkim problematykę kultury ceramicznej i jej związków z kulturą Corded Ware.